

O VIACRUCIS MARÍTIMO-FLUVIAL DO MAR DE AROUSA E RÍO ULLA

Por: Estanislao Fernández de la Cigña Núñez

INTRODUCCIÓN

Iníciase o percorrido desta vía na illa Malveira Grande (Vilagarcía), pertencente ó arquipélago de Cortegada, e remata en Pontecesures ó pé da ponte que atravesa o río Ulla, onde se acha a imaxe de Santiago peregrino enriba dun varal, a xeito de cruceiro, cun longo de máis de 20 Km, o que o converte no maior viacrucis de Galicia e seguramente de España (1). As diversas estacións, cada unha en forma de cruceiro, foron postas por organismos, entidades e persoas influíntes, económica e socialmente, de Galicia e do contorno da ría de Arousa.

¿QUE É UN VÍA CRUCIS?

Definirémolo como un conxunto de cruces colocadas en ringleira seguindo un percorrido calquera. En Galicia, moitas veces, ten a súa orixe na igrexa parroquial. Dicimos que un viacrucis é completo, cando está constituído por un total de 14 cruces que coinciden, coas 14 estacións do exercicio piadoso que leva tal nome, no que se vai rememorando, pasiño a pasiño, o vieiro percorrido por Cristo, dende a súa condena a morte por Poncio Pilato, pasando pola crucifixión, no lugar do Calvario, e rematando coa sepultura do seu corpo nun túmulo de rocha propiedade de Xosé de Arimatea que puxo a disposición da familia do Nazareno e que se achaba, practicamente, ó carón mesmo do outeiro chamado Gólgota.

UN VIACRUCIS MARÍTIMO-FLUVIAL E, AGORA, TAMÉN TERRESTRE

Tratase, sen dúbida, dun viacrucis orixinal e único na nosa xeografía. Orixinal, pola súa condición de marítimo-fluvial e, ademais, por estar montado dun xeito anárquico. Así, a estación número XII, a única que podemos diferenciar claramente das demais por ter tres cruces: "*Cristo morre na cruz, entre ladróns*", aparece na desembocadura mesma do río Ulla, na punta das Trece Cruces (Rianxo), no lugar correspondente á VI estación do viacrucis marítimo fluvial. A estación número XIV, que nos viacrucis normais se corresponden con: "*Xesús é sepultado*", represéntase aquí por un Santiago peregrino enriba dunha columna.

Este viacrucis, tamén é único entre os máis de douscentos que coñecemos en Galicia, porque aparece disposto ó longo dun percorrido no que os devotos precisan dun barco para o seu seguimento. En verdade, estamos convencidos, de que aínda que se vendeu a idea de facer un viacrucis ó uso, movidos, doantes e organizadores, polas súas conviccións relixiosas e segundo o hipotético percorrido que Atanasio e Teodoro, discípulos de Santiago, seguiron cos restos do Apóstolo, o final, creouse unha vía absolutamente turística co pretexto da devoción.

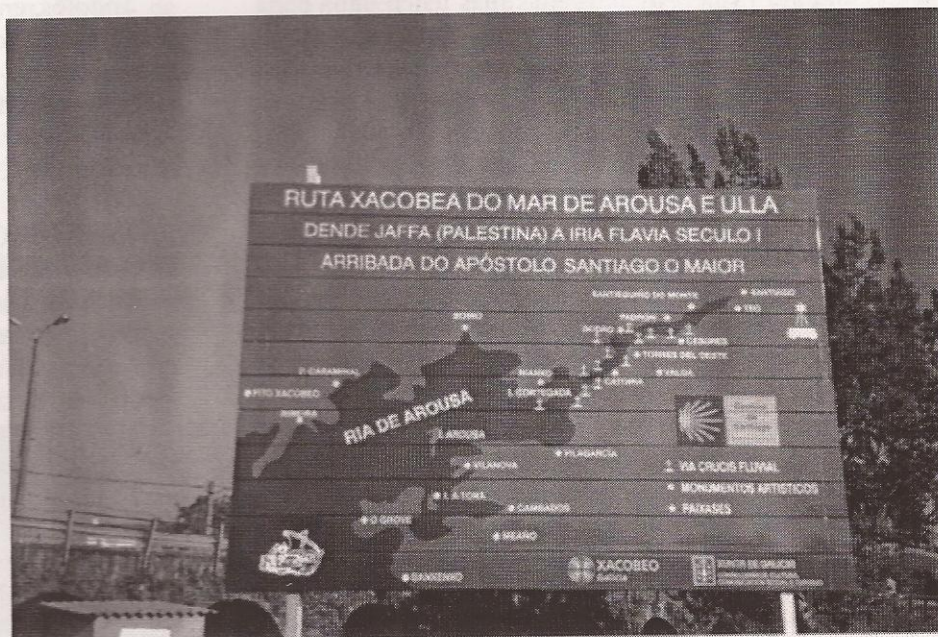

Foto 1. Cartel que sinala a ruta xacobeas do mar de Arousa e río Ulla en diversos puntos dos concellos do contorno do viacrucis.

AINAUGURACIÓN

A solemne bendición e inauguración deste viacrucis único en España e probablemente no mundo, realizouse o domingo 29 de agosto de 1965, asistindo autoridades civís da nación, entre elas o Ministro de Turismo, daquela, Fraga Iribarne, os alcaldes da maioría dos concellos da ruta e das proximidades, entre eles Filgueira Valverde, que o era, por aquel entón, de Pontevedra, e relixiosas, como os cardeais Quiroga Palacios, de Santiago de Compostela, e Antonio Caggiano, de Bos Aires. Aseguran as crónicas que ata 175 embarcacións de tódolos tipos subiron polo río aproveitando a crecida da marea, desembarcando as xentes

nos peiraos de Padrón e Pontecesures.

As embarcacións dirixíronse coas autoridades, primeiramente, cara a illa Malveira Grande, onde dá comezo o viacrucis, e remataron dúas horas despois nos cales de Pontecesures, vinte quilómetros augas arriba do Ulla, ó carón da ponte, final do traxecto.

A idea deste percorrido relixioso-turístico débese a José Luis Sánchez-Agustino López, que contou coa colaboración entusiasta doutro amigo noso: Máximo Sar (Maximino Rodríguez Buján). Os cruceiros que encarnan cada unha das estacións son todos da autoría do escultor de Teo, Alfonso Sanmartín.

DISPOSICIÓN DAS ESTACIÓNS Ó LONGO DA VÍA

Os cruceiros aparecen situados tanto en illas e illotes como en terra firme. Algunhas das illas teñen unha certa entidade: extensión, altura, historia, etc, falamos da Malveira Grande e Cortegada, por exemplo que son as dúas illas estritamente mariñas. Outras, as situadas ó longo do baixo Ulla, son, sen embargo, cativas de máis: illas Telleiras, Ila Longa, illa do Rapto, etc. Tódolos cruceiros aparecen ancorados sobre un penedo máis ou menos cupuliforme, que eleva a altura do varal, facéndoos máis conspicuos dende a canle do río.

Nesta vía dolorosa, convertida agora en vía de encontro e lecer, as estacións non gardan as distancias máis ou menos uniformes nas que se dispoñen noutros viacrucis, independentemente do tamaño dos mesmos, pois están supeditadas a aparición dos rochedos ó longo do traxecto no que poder ancora-los cruceiros, polo que hainas que están separadas varios centos de metros tan só, mentres que outras fican a varios quilómetros. Así que, debemos concluír que se trata dun viacrucis certamente anárquico no seu propio concepto.

Por outra banda, cremos que foi un viacrucis pensado para non ser rezado nunca, cousa absolutamente ilóxica nestas devocións tan ligadas á Semana Santa, na que se manifesta a Paixón do Señor en toda a súa crueza, pois, seguramente, agás o día da súa inauguración nunca contou cos rezos dos fieis e é que en barco, difícil garda-la compostura e o recollemento que se precisa, pois as procesións por mar pecan sempre de moita color e alegría, pero de pouca ou nula devoción implícita.

A idea vendeuse orixinariamente como o percorrido hipotético que o cadáver de Santiago Apóstolo debeu seguir polo mar de Arousa e o río Ulla antes de chegar definitivamente ó Campo das Estrelas, onde, conducido polos seus discípulos, atopou acougo e sosego.

O NOSO PERIPLO TRALAS CRUCES

Fixémo-la visita completa do viacrucis durante tres

xornadas consecutivas. Na primeira, o día 16 de maio de 2004, percorrémolo río en piragua dende Catoira ata Pontecesures. Na segunda, o 17, dende a praia de Bamio á illa do Rapto e na terceira e última, o 18, dende a illa da Malveira Grande ata punta Canteira, en Carril. O total de cruceiros visitados ascendeu a 14.

DESCRICIÓN DAS DIFERENTES ESTACIÓNS

A maior parte dos viacrucis galegos que coñecemos, teñen as diferentes estacións perfectamente determinadas mediante unha numeración que pode ir en árabe ou romano, pero neste viacrucis un non sabe nunca en que estación se acha, pois carecen de número que as identifique. A única que podemos concretar é a duodécima, por te-las tres cruces, pero como xa adiantamos atópase no sexto lugar do percorrido.

Tódolos cruceiros que atopamos espallados tanto ó longo da ría, como do Ulla teñen motivos ornamentais no capitel ou no varal relacionados con Santiago e o seu Camiño: cunchas de vieira, cruces de Santiago, figuras do Apóstolo, etc. Agás o situado en punta Quintáns (Isorna-Rianxo).

1ª. ESTACIÓN: ILLA MALVEIRA GRANDE (VILAGARCÍA DE AROUSA)

Vese no punto máis alto da illa, agora cuberta unha grande parte dela por un bosque de carballos ananos dos que soamente sobresaen por riba das copas arbóreas as figuras de Xesús e de María. Presenta unha base cúbica grande, sobre penedo que lle serve de alicerce, varal rectangular no primeiro cuarto e despois octogonal descendente. Tiña por diante a figura de Santiago peregrino pero a deberon roubar, pois soamente fican os para fusos que a suxeitaban ó fuste. Capitel de catro lados curvos con cuncha de veira no cento de cada un, afastadas por espirais nas esquinas. Aмосa por diante un Cristo de tres cravos, baixo INRI, coas mans pechadas, nó á dereita do corpo e pé esquerdo por riba do dereito, mira ó fronte, cara a Vilagarcía. Polo reverso, Virxe de pé, coas mans cruzadas sobre o peito, empoleirada a unha nube. Aparece coroada por dous anxiños espidos subidos ó madeiro. O cruceiro foi doado polo concello de Vilagarcía, por iso o Cristo está a mira-la cidade que o pagou.

2ª. ESTACIÓN: ILLA DE CORTEGADA, CARRIL (VILAGARCÍA DE AROUSA)

Áchase nun extremo da illa de Cortegada, sobre un arrecife de pedras que ó subi-la marea achega a auga ós mesmos pés do cruceiro. Base cúbica, coas arestas superiores rebaixadas. Aмосa por diante e por detrás unha grande cuncha de vieira e, ós lados, dereito e esquerdo, unha cruz de Santiago. Varal rectangular no primeiro cuarto

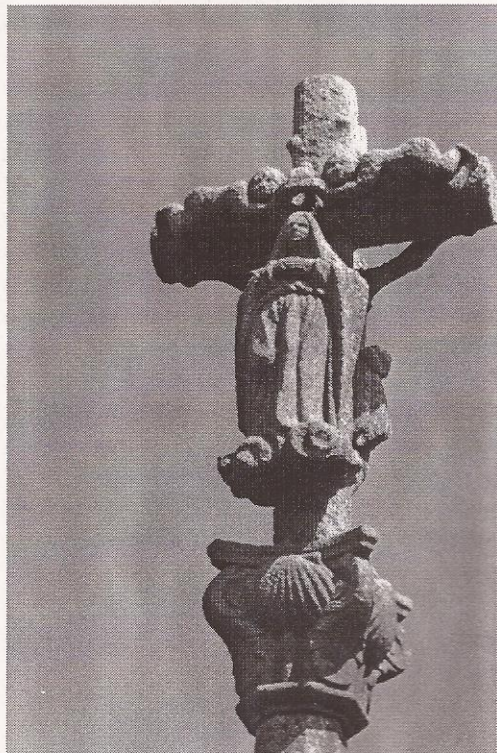

Foto - 2 Reverso do cruceiro da illa Malveira Grande coa figura de María.

mira ó fronte, cara á ría de Arousa. Por (Virxe sentada co fillo morto no colo) sobre pousadoiro cúbico. No bisel da base aparece gravada a seguinte mensaxe dos que a doaron:

Cara dianteira: Dereita:

Traseira: Esquerda:

“COMANDANCIA DE MARINA, NAVIEROS Y CONSIGNATARIOS DE VILLAGARCÍA”

3ª. ESTACIÓN: PUNTA CANTEIRA, CARRIL (VILAGARCÍA DE AROUSA)

Áchase a uns 700 m afastada da anterior, en terra firme, sobre unhas rochas nas que ó subi-la marea ata a propia base fica mergullada na auga ata a metade da súa altura. Base cúbica coas arestas superiores rebaixadas, que soporta un varal rectangular no seu primeiro cuarto e logo octogonal descendente. Por diante figuriña de Santiago peregrino. Capitel de catro lados

e despois octogonal descendente. Coróase por un capitel de catro lados curvos que presentan no centro dous caxatos con c a b a z a s , cruzados en “X”. Cruz rectangular, grande, con moitos saíntes en forma de dentes de serra. Cristo de tres cravos, baixo INRI, brazos con pouco ángulo, mans abertas, nó a dereita e pé esquerdo por riba do dereito, detrás Piedade

curvos con adobíos circulares. Presenta por diante un Cristo de tres cravos, cos brazos en ángulo, dedos dobrados, agás o índice que permanece estendido, nó do pano á súa dereita. Mira ó fronte, cara á ría de Arousa. No reverso, imaxe de María de pé, coas mans cruzadas sobre o peito, empoleirada a un pousadoiro cúbico. Este cruceiro fora doado polo Duque de Madina de las Torres.

4ª. ESTACIÓN: PRAIA DE BAMIO (VILAGARCÍA DE AROUSA)

Áchase no extremo sur-occidental da praia de Bamio (Vilagarcía de Arousa), por riba dunha punta rochosa, onde se colocou un cubo baixo coas arestas superiores rebaixadas, carece de epígrafes e soporta unha columna,

primeiramente, rectangular e logo octogonal que amosa da metade para abaixo a figura do apóstolo de pé, levando na man dereita un caxato mentes que a esquerda a ten levantada cara arriba, como saudando ós peregrinos que poidan achegarse polo mar. Capitel de catro lados, adobiados por catro cunchas na metade de cada un, que se amosan arqueados. Cruz cadrada coas arestas rebaixadas, acabada en cadrados. Por diante, ten un Cristo baixo INRI, co pé dereito por riba do esquerdo, nó do pano á dereita e dedos en posición de bezoar. Polo reverso vese unha Virxe de pé sobre ménsula en forma de nube. Este cruceiro foi doado pola condesa de Cardoma.

5ª. ESTACIÓN: PUNTA GRANDIRO (VILAGARCÍA DE AROUSA)

Uns 600 metros augas arriba do Cámping de Bamio, nunha península rochosa que cando sube a marea case se converte

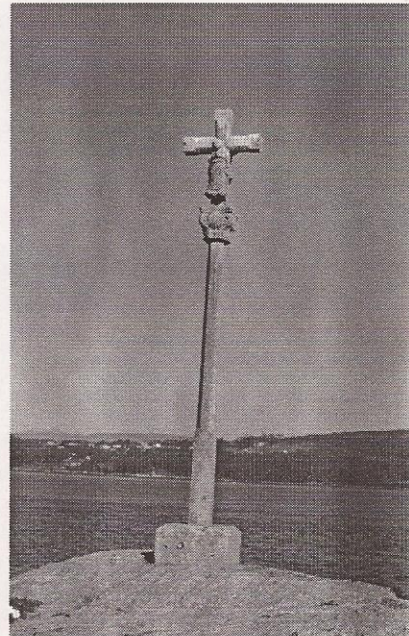

Foto 3 - Cruceiro da praia de Bamio (Vilagarcía de Arousa).

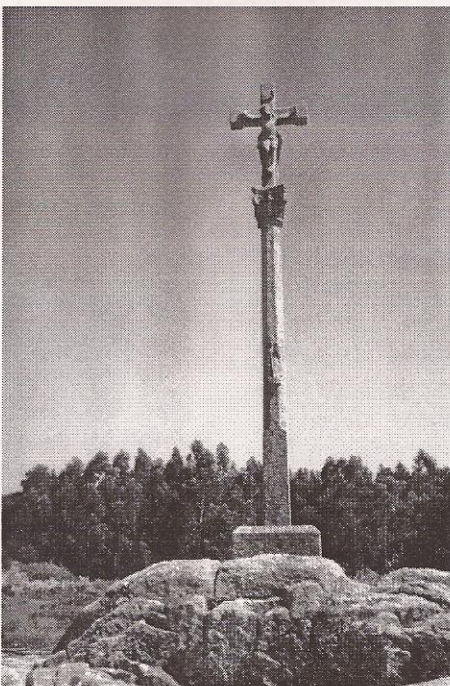

Foto 4 - Cruceiro de punta Grandiro (Vilagarcía de Arousa).

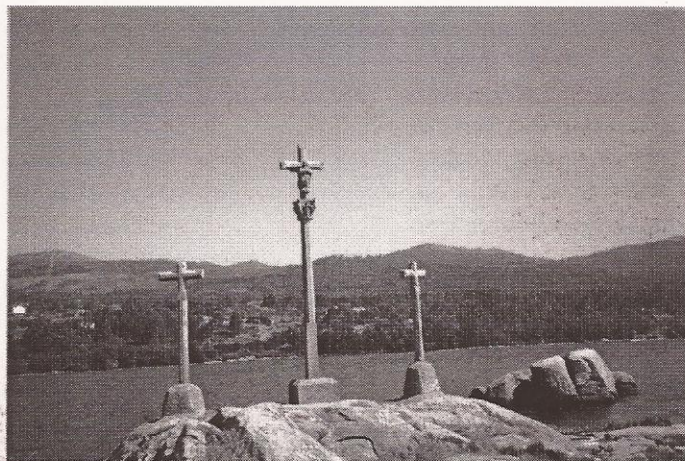

Foto 5 - Calvario da punta das Trece Cruces (Rianxo)

nunha illa, no lugar máis alto, a uns dous metros sobre o nivel das augas, nun rochedo de granito pousaron unha base cúbica coas arestas superiores rebaixadas. O varal amósase no primeiro cuarto rectangular para despois converterse nun tronco de pirámide octogonal, pois perde grosor a medida que se eleva. Ten, na parte dianteira, un Santiago peregrino. Capitel de catro lados curvos coa cruz de Santiago entre espirais. Soporta unha cruz rectangular, coas arestas rebaixadas, acabádo-los extremos en grosos cubos. Por diante, cara ó río, Cristo de tres cravos baixo INRI, coa cabeza ladeada cara á dereita. Os brazos presentan pouco ángulo, mans pechadas, nó do pano a súa dereita e pé esquerdo por riba do dereito. Por detrás, mirando a terra, Virxe de pé, en actitude recollida, coas mans cruzadas, sobre pousadoiro cúbico, coas arestas verticais rebaixadas. Foi doado polo Cardenal Quiroga Palacios.

6ª. ESTACIÓN: CALVARIO NA PUNTA DAS TRECE CRUCES, RIANXO

As tres cruces aparecen colocadas sobre un rochedo de pouca altura, no lugar máis sobranceiro da punta coñecida por Patiño e tamén polo nome das Trece Cruces, por ter esta cantidade de signos gravados nunha rocha daquelas proximidades. Está formado por un cruceiro con imaxes no anverso e reverso e dúas cruces laterais sen elas. As cruces non aparecen nunha mesma liña, xa que as dos ladróns están algo máis adiantadas cara ó mar ca de Cristo. Ademais, estas últimas se ven xiradas, formando un "V" moi aberto e curtiño coa central, de xeito que a de Cristo ocuparía o vértice e as dos ladróns os extremos. O cruceiro central ten unha altura que duplica as cruces laterais dos foraxidos.

O cruceiro central fínase sobre unha base cúbica coas arestas superiores rebaixadas que descansa directamente sobre a rocha que lle serve de alicerce ó conxunto. O varal é,

primeiramente, rectangular pero despois adquire a figura dun octógono que perde sección a medida que se eleva. Amosa por diante a figura de Santiago peregrino e coróase por un capitel de catro lados nos que destacan catro espadas de Santiago afastadas por diversas espirais. Serve, á súa vez, de alicerce a unha cruz ochavada rematada en cadrados. Amosa polo anverso a figura dun Cristo baixo INRI, pegado ó pao, cos dedos pechados arredor dos cravos e o pé dereito sobre o esquerdo. Pola parte traseira vese a imaxe dunha Virxe de pé sobre pedestal redondo en forma de nube e cos brazos cruzados sobre o peito.

A un lado e outro, afastadas 2,5 m, aparecen as cruces dos ladróns que teñen uns paos octogonais bastante finíños, que se manteñen ergueitos gracias a unhas bases troncopiramidais nos que aqueles se fincan. As cruces, dunha peza, amosan na parte alta do pao un engrosamento cadrado a xeito de falso capitel que dan paso á verdadeira cruz que é de sección octogonal e adobiase nos extremos por unhas bolas. Carecen de figuras e son practicamente iguais na súa feitura. Na parte dianteira da base da cruz central do calvario lese:

"AÑO
1965"

Nos brazos das cruces dos ladróns e pola parte dianteira están gravados os seus nomes. Na situada á dereita de Cristo "SAN DIMAS" e na esquerda "GIESTAS". Ademais a da dereita, a do Bo ladrón, ten marcada na intersección dos brazos co pao un "X", antiga forma de escribi-la letra "tau", a última do alfabeto hebreo, e que despois adaptouse como emblema de Cristo, mentres que a da esquerda amosa un "V". O calvario foi doado polo

Foto 6 - Cruceiro das illas Telleiras (Catoira)

concello de Rianxo.

7ª. ESTACIÓN: ILLOTES TELLEIRAS (CATOIRA)

Grupo de penedos que fican unidos entre si e con terra firme mediante praia de lama ó baixa-la marea. No maior deles, aínda que non no máis alto, colocaron unha base cúbica coas arestas rebaixadas que sostén un varal primeiramente rectangular no seu primeiro cuarto, logo octogonal descendente, pois affase a medida que toma altura. Coróase por un capitel de catro lados curvos cunha vieira no centro de cada un afastada por espirais nas

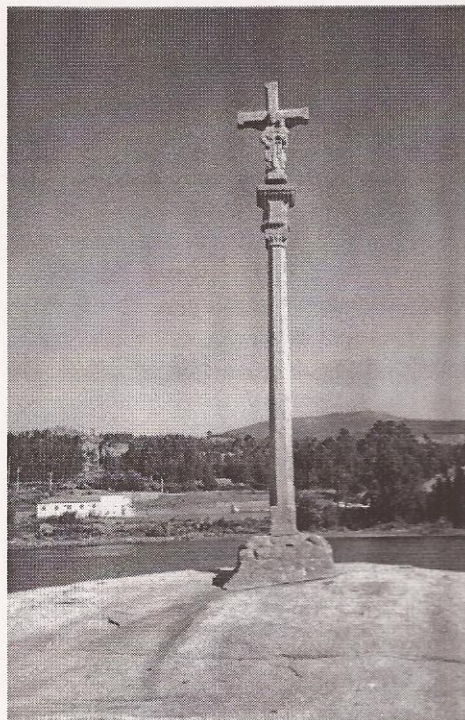

Foto 7 - Cruceiro sobre o lombo da illa Longa (Catoira).

esquinas. Cruz rectangular, con bolas nos extremos. A moso por diante, un Cristo de tres cravos, cos brazos paralelos ó chan e as mans pechadas, ó nó do pano á dereita e o pé dereito por riba do esquerdo. Mira ó fronte, cara a canle do río Ulla, por onde pasa a procesión dos romeiros. Por detrás Virxe de pé coas mans en oración, sobre pousadoiro cupuliforme, que semella unha nube.

8ª. ESTACIÓN: ILLA LONGA (CATOIRA)

A uns cincocentos metros augas arriba das illas Telleiras, atópase a chamada Longa, que ten na súa parte

central un rochedo en forma de meda, liso e moi claro sobre o que fincaron os alicerces do cruceiro. A base, parece antiga, e se debeu recuperar dalgún vello cruceiro. Ten a forma dun cubo baixiño e aparece rematado cada vértice cunha caveira. Entre unha e outra, por diante, amosa un óso longo, quizais un fémur, pola banda dereita, un dragón con aspecto de saramaganta, por detrás, tibias cruzadas e pola banda esquerda, unha árbore (a do Paraíso?) ou ben un látego (co que

azoutaron a Xesús?), pois ten uns contornos pouco precisos que non axudan na identificación. Soporta un varal, na parte máis baixa, rectangular, pero despois octogonal descendente, pois perde altura a medida que se eleva e amosa como adobío, por diante, un Santiago Peregrino. Coróase, primeiramente por un falso capitel (pois forma parte da mesma columna) e semella

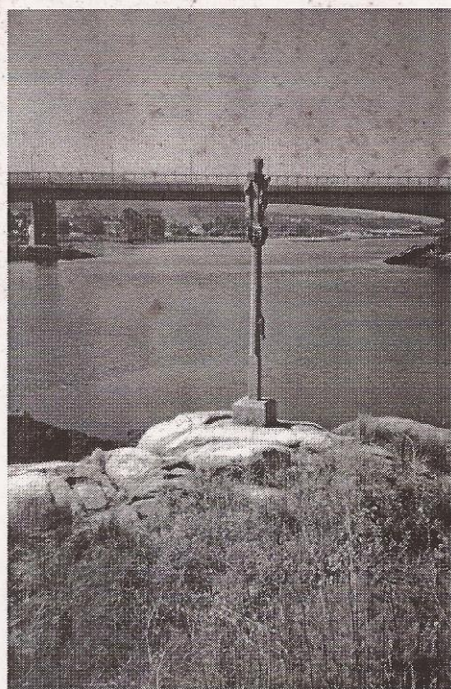

Foto 8 - Cruceiro da illa do Rapto coa ponte de Catoira ó fondo.

antigo, e logo por un de catro lados rectos, moderno. Cruz rectangular, coas arestas rebaixadas acabadas en cadrado. Por diante e mirando cara á terra, baixo cartel de INRI pendura un Cristo de tres cravos, brazos con pouco ángulo, nó do pano a súa dereita e o pé dereito por riba do esquerdo. Por detrás, Virxe do Carme que por se-la patroa dos mariñeiros está mirando cara á canle principal do río para os protexer dos perigos das augas. Foi doado por Manuel Domínguez López, propietario da empresa CEDONOSA.

OGANDO, S.L.

AUDIO - VIDEO

SERVICIO TÉCNICO

VÍA DIGITAL

Telefónica
MoviStar

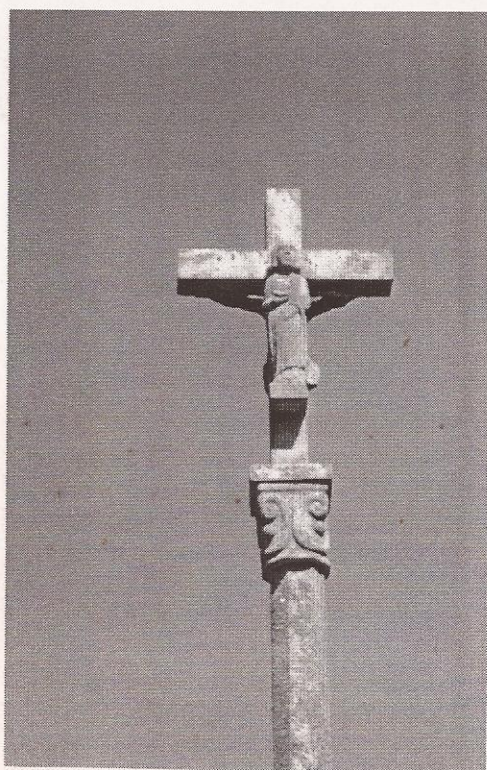
Dr. Touriño, 8 - Teléf. 986 883 957 - Fax 986 884 271 - 36900 MARÍN

9ª. ESTACIÓN: PUNTA QUINTÁNS, ISORNA (RIANXO)

Trátase dun cruceiro moi anterior ós que estamos a describir e carente, polo tanto dos atributos relacionados co Camiño de Santiago. Áchase mesmamente á beira do río Ulla.

10ª. ESTACIÓN: ILLADO RAPTO (RIANXO)

Sobre penedo enfesto, situado na parte máis meridional deste pequeno illote que se acha inmediato á ponte de

Catoira, colocouse un cruceiro co Santo Cristo mirando cara a canle principal do río. A base que mantén ergueito o varal é cúbica, coas arestas rebaixadas. Columna, primeiramente, rectangular no seu primeiro cuarto e logo octogonal. Vai afinándose a medida que se eleva. Aмосa por diante unha figuriña coa cabeza rota de

Santiago Apóstolo. Capitel de catro lados con

Foto 9 - Reservo do cruceiro de punta Raña (Catoira, que doou o propietario da illa de Sálvora).

cruces de Santiago no centro de cada un afastadas por espirais. Soporta unha cruz rectangular que amosa por diante un Cristo de tres cravos, baixo INRI, cos brazos con pouco ángulo, mans pechadas, o nó do pano a súa dereita e o pé dereito por riba do esquerdo. Mira ó fronte, cara a canle principal do río. Por detrás amosa a figura de María de pé, pousada sobre cuncha de vieira. Foi doado por José María Rivero de Aguilar.

11ª. ESTACIÓN: PUNTA RAÑA (CATOIRA)

Sobre penedo enfesto, situado a uns 25 metros da beira do río e a uns cincocentos metros augas arriba da illa do Rpto, en terra firme e na marxe esquerda do Ulla, en terreos pertencente ó concello de Catoira colocouse unha

base cúbica coas arestas superiores rebaixadas, varal, rectangular no seu primeiro cuarto e logo octogonal descendente. Na parte dianteira e baixa desta vara (a rectangular) atopamos esculpida e formando parte da mesma columna unha sireniña baixo coroa (o escudo dos Mariño da illa de Sálvora). Capitel cadrado, de catro lados rectos, adobiados soamente por espirais. Cruz rectangular da que pendura un Cristo pequeno, sen INRI, de tres cravos, cos brazos case paralelos ó chan, mans pechadas, nó do pano á dereita e pé dereito por riba do esquerdo. Por detrás, sobre pousadoiro cadrado, santa de pé, quizais Santa Catalina, pola ligazón entre a illa de Sálvora e esta santa muller que atopou acollida naquel lugar. Foi doado por Joaquín Goyanes, Marqués de Revilla e propietario da illa de Sálvora.

12ª. ESTACIÓN: PEDRA DA BARCA (VALGA)

En terra firme, ó carón dunha pequena mariña, sobre rochedo cupuliforme, achamos a última das estacións fluviais cara á Padrón, onde se supón que desembarcaron ó Apóstolo antes do seu traslado definitivo a Santiago por terra. Presenta a base cúbica coas arestas superiores rebaixadas. Varal uniformemente octogonal, sen figuras por diante. Coróase por un capitel cadrado, adobiado dunha moldura central. Soporta unha cruz rectangular lisa que amosa por diante un Cristo de tres cravos, sen INRI, brazos

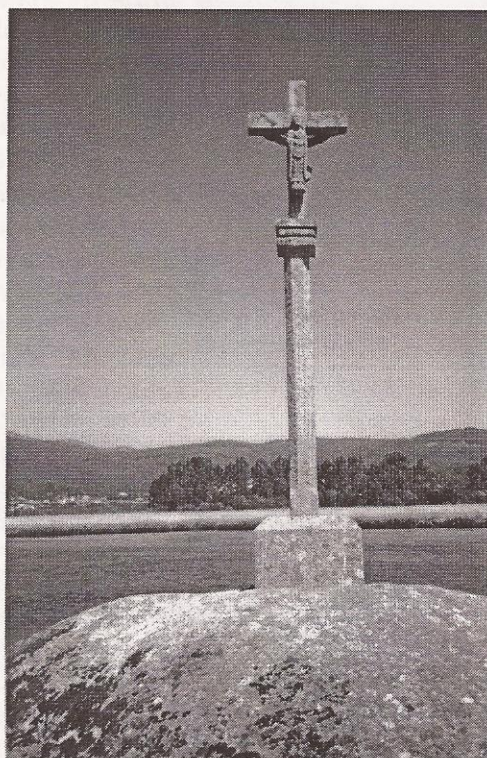

Foto 10 - Reservo do cruceiro da Pedra da Barca (valga).

con pouco ángulo, mans pechadas, nó á dereita e pé dereito por riba do esquerdo. Mira de fronte cara ó río. Por detrás Virxe de pé, sobre pousadoiro cupuliforme, coas mans superpostas sobre o peito. Foi doado polo Ministerio de Turismo.

13ª. ESTACIÓN PRAZA DO CRUCEIRO DE PONTECESURES

Este cruceiro áchase, agora, bastante afastado do río (3). Vese na parte central da chamada, precisamente, praza do Cruceiro. Presenta por base un anaco de penedo, en forma de cubo irregular.

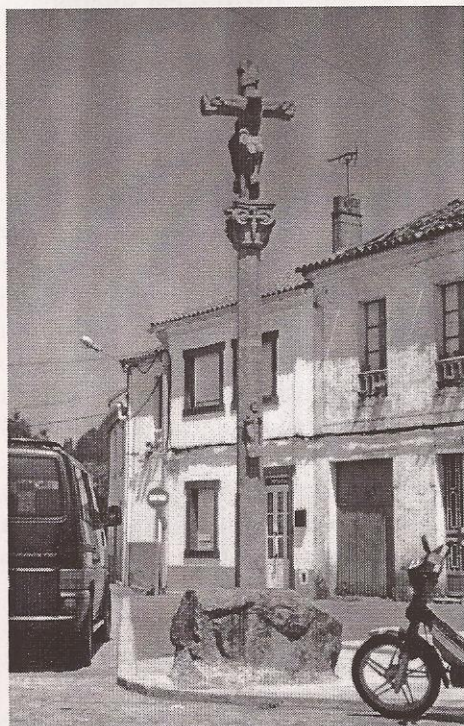

Foto 12 - Figura de Santiago Peregrino en Pontedeume, que pon remate ó viacrucis.

O varal é rectangular no primeiro cuarto e logo octogonal descendente. Capitel de catro lados curvos coa cruz de Santiago na metade de cada un, afastadas, as cruces, por espirais nas esquinas. No varal, por diante, Santiago peregrino. Cruz rectangular, con pequenos cilindros nos extremos. Cristo baixo INRI, cos brazos case paralelos ó chan, mans abertas, nó do pano a súa

dereita e o pé esquerdo por riba do dereito. Por detrás, Virxe de pé, con poucos trazos, sobre pousadoiro irregular. Foi doado polo concello de Pontecesures.

NOTAS

1 - Hai en Galicia, no concello da Veiga (Ourense oriental) un enorme viacrucis terrestre, claro está, levantado no lugar de Valonga por Xosé Escuredo, máis coñecido por Pepe de Barrio, tamén con cruceiros en cada estación ó longo duns 20 Km de percorrido que o mesmo patrocinador fixo coas propias mans.

2 - Poderíase considerar que ten catorce se incluímos o cruceiro de Isorna, que é moi anterior ós demais e que se acha mesmamente á beira do río, nunha punta sobranceira.

3 - Antes atopábase coma todos á beira do río, pero o alcalde Piñeiro Ares trasladouno ata este lugar, poñéndoo ó pé da súa propia casa.

14ª. ESTACIÓN E FINAL DO TRAXECTO: SANTIAGO PEREGRINO, PONTECESURES

Ó pé da estrada xeral e pouco antes da ponte que atravesa o río Ulla, afastando as provincias de Pontevedra e A Coruña. O cruceiro foi substituído por unha columna que eleva a imaxe de Santiago peregrino. Base cúbica grande, pero medio enterrada polo xardinciño que rodea ó monumento. O

varal é rectangular no primeiro cuarto e logo octogonal descendente. Capitel de catro lados que amosa por diante unha grande vieira afastada por follas nos laterais. Por diante do varal e formando parte del, hai un cartel anunciador no que se le:

“RUTA
JACO
BEA”

Foto 11 - Cruceiro da praza do Cruceiro de Pontecesures, trasladado polo alcalde Piñeiro Ares ante a porta do seu domicilio.

Ó pasar cara á Santiago, algúns peregrinos deixan sobre a base pedras diferentes. Foi doado polo concello de Pontecesures.